

СИЁСИЙ МАДАНИЯТ-СИЁСИЙ ЕТУКЛИК ОМИЛИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8024260>

Рустам Бойматов

Қарши Давлат университети ижтимоий фанлар кафедраси ўқитувчиси.

Аннотация.

Муаллиф ушбу мақолада демократик жамият қуришида муҳим аҳамият касб этадиган шахс сиёсий маданиятининг шаклланиши жараёни тўғрисида фикр юритган. Сиёсий маданият эса ўз навбатида, шахс сиёсий етуқлигини кўрсатувчи муҳим мезон эканлиги атрофлича таҳлил қилинган.

Таянч сўзлар.

демократик жамият, сиёсий маданият, ҳокимиятлар бўлиниши, сиёсий ижтимоийлашув, сиёсий фаолият, сиёсий етуқлик.

Аннотация.

В данной статье автор рассматривает процесс формирования политической культуры личности, играющей важную роль в построении демократического общества. Политическая культура, в свою очередь, анализируется как важный критерий определения политической зрелости человека.

Ключевые слова.

демократическое общество, политическая культура, разделение властей, политическая социализация, политическая активность, политическая зрелость.

Annotation.

In this article, the author considers the process of formation of the political culture of the individual, which plays an important role in building a democratic society. Political culture, is analyzed in detail as an important criterion for determining a person's political maturity.

Key words.

democratic society, political culture, separation of powers, political socialization, political activity, political maturity.

Мамлакат фуқароларининг сиёсий жараёнларда фаоллик кўрсатишлари, давлатни бошқаришда бевосита ёки билвосита иштирок этишлари, ижтимоий-сиёсий воқеа-ҳодисларга, ўзгариш ва янгиланишларга нисбатан ўз нуктаи-назарига эга бўлишлари ҳамда ўз фикрларини эмин-эркин билдира олишлари демократик жамият талаби. Демократик жамият қуриши мақсад қилган ҳар қандай жамият ва унинг аъзолари ана шу талабга

жавоб беришлари керак. Юртимизда “Янги Ўзбекистон” пойдеворини барпо этиш, мамлакатимизни янги ривожланиш босқичига кўтариш стратегик вазифа сифатида белгиланган экан, бунда, аввало, жамият ҳар бир аъзосининг дунёқараши янгиланиши керак. Зеро, президентимиз таъкидлаганидек, “Янги, демократик жамият барпо этиш, келажак пойдевориини куриш, ҳеч шубҳасиз, ҳар биримиздан қатъиятли ва омилкор бўлишни, янгича фикр юритиш, янгича ишлашни талаб этмоқда”[1:9].

Аввало, демократик жамият барпо этиш учун объектив шарт-шароитлар яратилиши, яъни ҳокимиятлар бўлиниши, сайловларнинг ҳаққоний ўтиши, инсонпарвар қонунлар қабул қилиниши ва барча соҳаларда қонун устуворлигига эришиш, оммавий ахборот воситаларининг эркин фаолият кўрсатиши, фуқаролик жамияти институтлари фаолиятига тўсқинликлар бўлмаслиги қанчалик муҳим аҳамият касб этсада, бу жараёнда субъектив омиллар, яъни фуқароларнинг сиёсий фаоллиги, принципиаллиги, қатъияти, уларда сиёсий онг ва маданиятининг шаклланганлиги ҳам жуда муҳимдир. Бошқача айтганда, сиёсий жараёнларнинг фаол иштирокчиси бўлиши учун шахс сиёсий ижтимоийлашиши–сиёсий тасавурлари, мўлжаллари ва установкаларининг шаклланиши, сиёсий фаолият кўникмасининг ҳосил бўлиши, пировардида, сиёсий маданиятининг юксалиши лозимдир.

Сиёсий маданият – кўрқиррали, мураккаб ҳодиса бўлиб, турли ижтимоий ва сиёсий жараёнлар билан турлича алоқадорликка эга. Ҳар қандай жамиятнинг реал сиёсий ҳаётини билиш учун жамият аъзоларининг сиёсий маданиятини ўрганиш талаб этилади. Ана шундагина жамиятдаги ҳукмрон муайян системанинг, сиёсий режимнинг, ижтимоий гуруҳлар хатти-ҳаракатлари йўналиши динамикасининг манбаи, характери ва ўзига ҳослигини англаб етиш мумкин. Одамлар сиёсий маданиятига монанд равишда ички ва ташқи сиёсий ҳодисаларини идрок этади, ташкилотлар фаолиятига, сиёсий система ва режимларга, ҳукмрон гуруҳ ва алоҳида сиёсий йўлбошчиларга баҳо беради, жамият ҳаётининг сиёсий соҳасида ўз ўрнини аниқлай олади.

Шунингдек, сиёсий ислохотларнинг самарадорлиги, қабул қилинаётган сиёсий қарорларнинг англаб етилиши ва амалиётга жорий этилиши ҳам жамият аъзоларининг сиёсий маданиятига боғлиқ бўлади. Ишлаб чиқилган сиёсий йўналишни аҳоли қанчалик англаб қабул қилади; унга ички ишонч билан қарайдими ёки мажбурият остидами; унда умид қилган нарсасини кўрадими ёки умуман бефарқ бўладими ва ҳаттоки душманлик кўзи билан

қараб пассив ёки актив қаршилик кўрсатадими; буларнинг бари сиёсий маданият даражаси ва ҳолатига боғлиқ.

“Сиёсий маданият” термини XVIII асрда немис файласуфи Иоганн Гердер томонидан илмий муомалага киритилган. Аслида эса сиёсий маданият феномени Платонь, Аристотель Платон, Аристотель, Макиавелли, Монтеस्कье, Маркс, Спенсер, Вебер ва бошқа мутафаккирлари асарларида ҳам таҳлил қилинган. Ҳозирги фалсафа ва маданиятшунослиқда “сиёсий маданият” тушунчасининг моҳияти кенг ўрганилган бўлиб, унинг қирқдан ортиқ таърифи мавжуд.

Турли-туман қарашлар умумлашмасидан қуйидаги фикрлар келиб чиқади:

а). сиёсий маданият - сиёсий фаолият асосида ётувчи ва унга мазмун бағишловчи, ушбу сиёсий система иштирокчиларининг индивидуал қарашлари ва мўлжалларининг йиғиндиси бўлган субъектив соҳадир;

б). сиёсий маданият – бу ҳокимият ва фуқаролар ўртасидаги ўзаро алоқага тааллуқли қарашлар йиғиндиси;

в). сиёсий маданият – бу умуминсоний маданият кўринишларидан бири бўлиб, маданият ва сиёсатнинг диалектик бирлигини намоён қилувчи сиёсий муносабатларнинг барча субъектлари атрибутидир.

г). сиёсий маданият – бу сиёсий билимлар, кадриятлар, хатти-ҳаракат моделлари йиғиндиси бўлиб, шулар воситасида субъект давлат билан ўзаро алоқани амалга оширади ва сиёсий фаолиятга киришади.

Кўриниб турибдики, шахс ва давлат муносабатларининг энг муҳим жиҳатлари сиёсий маданиятда ўз ифодасини топади. Шунингдек, сиёсий маданият назарияси бўйича олиб борилган тадқиқотлар бир қатор муаммолар моҳиятига ойдинлик киритилишига ёрдам берди. Масалан, нима учун давлат ҳокимиятининг бир хил шаклдаги институтлари турли мамлакатларда турлича тарзда намоён бўлади, каби саволларга жавоб берилди. Бунда турлича кадриятлар, урф-одатлар, инсонлар менталитети ва бошқа жиҳатлар муҳим роль ўйнаши атрофлича тадқиқ қилинди. “Сиёсий маданият феноменида миллий менталитет, шаклланган стереотиплар, мифлар, биологик ва географик омиллар муҳим роль ўйнайди” [2:92].

Сиёсий маданиятнинг юксалишида сиёсий билимлар муҳим аҳамият касб этиб, шу орқали шахс ҳокимият ва сиёсат, давлат тузилиши ҳамда уни бошқаришда иштирок этишнинг шакллари ва усулларида воқиф бўлади. Сиёсий билимлар сиёсий фаолиятида қўлланилганда эса инсонда турли

фактларни солиштириш, унга баҳо бериш, хулоса чиқаришмалакаси ҳосил бўлади.

Шундай қилиб, сиёсий билимлар ҳажми, сиёсий билимлардан фойдалана олиш малакаси, жамият сиёсий ҳаётига иштирок этиш эҳтиёжи, сиёсий ва фуқаролик мажбуриятларини англаши, жамият сиёсий институтлари, уларнинг иш принципларидан хабардорлиги кабилар шахснинг сиёсий маданиятининг шаклланганлиги даражасини кўрсатувчи мезонлардир.

Шахснинг сиёсат субъекти сифатидаги моҳиятини унинг сиёсий ижтимоийлашув ва сиёсий маданиятига мос равишдаги сиёсий фаолияти ташкил этади. Сиёсий фаолият шахснинг жамият сиёсий ҳаётининг турли жабҳаларидаги иштирокидир. Сиёсий фаолият шахснинг ўзини ҳар жиҳатдан намоён қилиш имкониятидир. Демократик жамиятдагина ўз истаклари, мақсадлари, манфаатларини эркин ифода қилиш олиши, ўз қобилиятларини тўла рўёбга чиқара олиши мумкин. Аммо ният холис бўлса, албатта. Зеро, бузғунчи мақсаддаги сиёсий хатти-ҳаракатлар ҳамдоимо учраб туради.

Сиёсий фаоллик – шахснинг сиёсий ҳаётдаги мақсадга мувофиқ фаолиятидир. Шахс сиёсий фаоллигининг пировард мақсади инсон имкониятларини рўёбга чиқариш ёрдамида унинг ижтимоий мавқеини, фаровонлигини янада яхшилаш, эркинликлари доирасини кенгайтириш, кадр-қимматини ошириш, жамиятни демократлаштиришдан иборат[3:52].

Жамиятда сиёсий фаоллик турли хил кўринишларда намоён бўлади. Маълумки, турли кишилар сиёсатга турлича даражада иштирок этишади: баъзилар фақат газета ўқийди, айримлар сайловларда қатнашади, бошқалар эса қизгин сиёсий фаолият олиб боради. Сиёсий фаоллик орқали фуқаролар сиёсий қарорлар қабул қилиш жараёнига таъсир кўрсатишга ҳаракат қилишади. Айниқса шахс сиёсий фаоллиги мамлакат ижтимоий тараққиёти учун аҳамиятли бўлган ҳужжатлар муҳокамасида, жамоат ташкилотлари фаолиятида, турли даражадаги сайловлар жараёнида яққол намоён бўлади. Шу боис сиёсий фаоллик жамият тараққиёти даражасини ҳам кўрсатувчи мезондир. Жамият аъзолари сиёсий фаоллик кўрсатмас экан, мамлакатда амалга оширилаётган ижтимоий ислохотлар ҳам қутилган натижаларни бермайди. Шу боис, Президентимиз Ш.Мирзиёев таъкидлаганларидек: Шу боис, “Биз бугун, демократик ўзгаришлар даврида мамлакатимизнинг сиёсий, ижтимоий ҳаётида бевосита ва фаол иштирок этиш истагида бўлган

фуқароларимизнинг салоҳияти тўла намоён бўлишини таъминлашимиз лозим” [4].

Шахс сиёсий фаоллиги ҳамда ушбу фаолиятнинг самарадорлиги унинг сиёсий етуклигига боғлиқ. Гоявий-сиёсий идеаллар, сиёсий эътиқод ва қарашлар, сиёсий принцип ва нормаларбирлашиб шахс сиёсий етуклигини вужудга келтиради. Шахс сиёсий етуклиги унинг жамиятга, ижтимоий тузумга бўлган онгли муносабатида ўз ифодасини топади. Шахснинг сиёсий етуклиги унинг ҳаётий позициясида, яъни унинг амалий фаолиятида, сўз билан иш бирлигиданамоён бўлади.

Шундай қилиб, сиёсий маданият шахс сиёсий етуклигининг энг асосий мезонидир ва у сиёсий фаолият ва сиёсий онгнинг барқарор жиҳатларини ифодалайди. Сиёсий ислохотлар туфайли сўнги йилларда фуқароларимиз ижтимоий-сиёсий фаоллиги ошиб, юртимизда ва жаҳонда содир бўлаётган сиёсий воқеаларни эркин шархлайдиган, ўз фикрларини эркин ифодалайдиганлар салмоғи тобора ортиб бормоқда. Бу эса уларнинг сиёсий маданиятининг юксалаётганлигидан далолат беради. Сиёсий жиҳатдан маданиятли бўлиш жамиятнинг онгли ва фаол фуқароси бўлиш демакдир. Бундай фуқаролар сони қанчалик кўп бўлса сиёсий ислохотлар самараси ҳам шунчалик юқори бўлиши, шубҳасиз.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Шавкат Мирзиёев. Янги Ўзбекистон стратегияси. Тошкент. 2021 й. 9-бет.
2. Л.Ф. Усикова. Политическая культура. ВЕСТНИК МГГУ им. М.А. Шолохова. 2010 №1, стр 92.
3. Расулов Ҳ. Сиёсий фаоллик. Жамият ва бошқарув.- 2002.- №3.- 53 б.
4. Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг 25 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузасидан. “Халқ сўзи”, 2017 йил, 8 декабрь.